

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica 19 (2017)

ISSN 2081-3333

DOI 10.24917/20813333.19.9

Krzysztof Matuszek

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Kukiz'15 – geneza, idee, próba klasyfikacji

Wstęp

Wybory do Sejmu VIII kadencji przeprowadzone w październiku 2015 roku przyniosły znaczne zmiany na polskiej scenie politycznej. Można się nawet pokusić o stwierdzenie, że rok 2015 stanowi pewnego rodzaju cezurę w historii politycznej Polski po 1989 roku. Wynika to z co najmniej dwóch, a może nawet trzech przyczyn. Przede wszystkim pierwszy raz, poczynawszy od pierwszych demokratycznych wyborów w 1991 roku, zwycięskiej partii udało się uzyskać większość absolutną w parlamencie, a co za tym idzie, utworzyć rząd jednopartyjny. Jest to o tyle interesujące, że w warunkach proporcjonalnego systemu wyborczego nieczęsto się to zdarza, dlatego najsilniejsze ugrupowanie zmuszone jest zazwyczaj do poszukiwania partnera koalicyjnego celem zbudowania gabinetu dwu- lub wielopartyjnego. Po raz pierwszy również w historii III RP doszło do sytuacji, kiedy partia lewicowa o profilu socjaldemokratycznym pozbawiona jest swojej reprezentacji w izbie, co z kolei powoduje przesunięcie się systemu partyjnego w prawą stronę. Pozostaje wreszcie wskazać, że efektem wyborów parlamentarnych z 2015 roku jest pojawienie się na polskiej scenie politycznej dwóch zupełnie nowych formacji: z jednej strony jest to lewicowo-liberalna Nowoczesna Ryszarda Petru (obecnie jako Nowoczesna), a z drugiej heterogeniczny ruch występujący pod nazwą Kukiz'15.

Szczególną uwagę zwraca na siebie zwłaszcza to drugie ugrupowanie, które – formalnie nie będąc partią polityczną – zdołało uzyskać trzeci najlepszy wynik wyborczy. Kukiz'15 jest zjawiskiem bez precedensu w polskim życiu politycznym po 1989 roku, dlatego wydaje się być obiektem godnym zainteresowania nie tylko dla politologii, ale w ogóle dla szeroko pojętych nauk społecznych. Jego fenomen spowodował, że zdecydowano się pochylić nad trzema kwestiami dotyczącymi niniejszego ugrupowania. Po pierwsze, warto przedstawić jego genezę, a więc czynniki, które złożyły się na jego powstanie i rozwój. Po drugie, dokonać analizy postulatów ideowo-programowych ruchu Kukiz'15. I wreszcie po trzecie, co wydaje się zadaniem najtrudniejszym, podjęto próbę jego sklasyfikowania w oparciu o cechy charakterystyczne. W celu realizacji tego zadania skorzystano z metody analizy treści, zaś na bazę źródłową złożyły się głównie enuncjacje prasowe z ogólnopolskich czasopism opiniotwórczych, takich jak: „Rzeczpospolita” i „Gazeta Wyborcza”, monografie i opracowania, a także źródła internetowe. Uwzględniając powyższe cele, dla przejrzystości wywodu artykuł podzielony został na trzy części im odpowiadające.

Geneza

Źródła powstania formacji Kukiz'15 sięgają tak naprawdę już początków lutego 2015 roku, kiedy to ówczesny radny do sejmiku województwa dolnośląskiego oraz były wokalista zespołu „Piersi” – Paweł Kukiz – ogłosił zamiar wystawienia swojej kandydatury w wyborach prezydenckich. Ubieganie się o urząd głowy państwa stanowiło dla niego naturalną konsekwencję działań politycznych, jakie prowadził od ponad dziesięciu lat, i których celem było – jak sam się wyraził – „przywrócenie podmiotowości obywatelom”. Jednym ze sposobów urzeczywistnienia tego celu winna być – zdaniem działacza – konieczność wprowadzenia jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do izby niższej parlamentu, czyli zastąpienie dotychczasowego proporcjonalnego systemu wyborczego większościovym. Kreując się na „antysystemowca”, za którym nie stoi żadne ugrupowanie polityczne, oraz czyniąc z zaprowadzenia JOW-ów swój sztandarowy postulat, P. Kukiz liczył głównie na poparcie ze strony „zwykłych obywateli”, zaś z grup zorganizowanych na bezpartyjnych samorządowców oraz związki zawodowe (Nizinkiewicz 2015). Formalnie komitet wyborczy Pawła Kukiza został zarejestrowany przez Państwową Komisję Wyborczą 12 lutego 2015 roku. Na jego pełnomocnika wyborczego obrano Tomasza Ochockiego, zaś na pełnomocnika finansowego Piotra Midziaka (PKW).

Dzięki wsparciu działaczy dolnośląskiego stowarzyszenia „Bezpartyjni Samorządowcy” (z którego ramienia Kukiz był radnym) oraz Ruchu na Rzecz Jednomandatowych Okręgów Wyborczych proces zbierania wymaganej przez kodeks wyborczy liczby podpisów, zakończył się powodzeniem. Oficjalnie kandydaturę Pawła Kukiza zarejestrowano 25 marca 2015 roku (PKW). Pierwszy sukces w wyścigu po fotel prezydencki był – z perspektywy późniejszych wydarzeń – niewątpliwie wydarzeniem istotnym, gdyż popularny muzyk już wcześniej deklarował, że jeżeli nie uda mu się zebrać 100 tysięcy podpisów, to uzna swą misję za zakończoną (Majewski 2015). Mimo niewielkiego – w porównaniu z głównymi konkurentami – budżetu, Paweł Kukiz nie oddawał pola swoim politycznym przeciwnikom, prowadząc kampanię wyborczą zarówno w Internecie, jak i podróżując po Polsce. Pod hasłem: „Potrafisz Polsko!”, Kukiz objeżdżał kraj, organizując koncerty muzyczne połączone z wiecami wyborczymi (Dudek 2016: 675). Warto zaznaczyć, że Kukiz zawarł również z Januszem Korwin-Mikkem nieoficjalny „pakt o nieagresji”, który zakładał, że w czasie kampanii obaj kandydaci nie będą się wzajemnie atakować ani wchodzić sobie w drogę (Majewski 2015a).

Rosnące poparcie dla Pawła Kukiza, ale i dla Janusza Korwin-Mikkego, spowodowało, że obaj kandydaci rozważali nawet wystawienie wspólnych list w jesiennych wyborach parlamentarnych, na których też mogliby się ewentualnie znaleźć kandydaci Ruchu Narodowego (Grochal 2015a). Plan ten jednak nie doczekał się realizacji, na co niemały wpływ miało zerwanie nieformalnego „paktu o nieagresji” podczas debaty prezydenckiej zorganizowanej w Telewizji Publicznej na początku maja. Chodziło o to, że J. Korwin-Mikke w jej trakcie oznajmił, że przekazuje swoje poparcie Kukizowi przed pierwszą turą, jeśli wybory w Wielkiej Brytanii [odbyły się 7 maja 2015 r. – K.M.], w której obowiązuje system większościovym, potwierdzą, że JOW-y są w stanie „rozsadzić system”. Po debacie Kukiz ujawnił natomiast, że umowa,

jaką zawarto w jednej z warszawskich restauracji, obligowała strony do przekazania swoich głosów tuż przed dniem wyborów kandydatowi z większym poparciem. Według Korwin-Mikkego to Kukiz zerwał umowę w związku z primaaprilisowym żartem, wedle którego miał on przekazać swoje głosy Korwin-Mikkemu. Mimo prób łagodzenia sporu, żaden z kandydatów nie zrezygnował z udziału w wyborach (Orłowski 2015). W samej debacie Paweł Kukiz podkreślił swoje sztandarowe postulaty: konieczność pokonania „partiokracji” celem przywrócenia państwa obywatelom, zmiana ordynacji wyborczej (JOW-y) czy wprowadzenie obligatoryjnego referendum ogólnokrajowego. W zakresie polityki bezpieczeństwa opowiedział się za odbudową polskiej armii (jej „odurządniczeniem”), która winna być wyposażona w broń rodzimej produkcji, natomiast w obszarze polityki gospodarczej postulował likwidację podatku CIT oraz obniżenie podatków pośrednich: VAT-u i akcyzy na energię. Mimo liberalnego programu gospodarczego Kukiz wyraźnie podkreślił, że państwo nie powinno być całkowicie wyeliminowane ze sfery gospodarki (TVP 2015).

Drobne niesnaski i spory na linii Kukiz – Korwin-Mikke na ostatniej prostej nie wpłynęły jednak negatywnie na wynik tego pierwszego. W wyborach prezydenckich swój głos na Pawła Kukiza oddało bowiem dokładnie 3.099.079 wyborców (20,80%), co dało mu trzecią pozycję (PKW) za Andrzejem Dudą (34,76%) i Bronisławem Komorowskim (33,77%). Warto zaznaczyć, że był to najlepszy „trzeci” wynik w wyborach prezydenckich od 1990 roku. Największą popularnością Paweł Kukiz cieszył się wśród grupy wyborców do 24. roku życia, spośród których 40% oddało na niego swój głos (Dudek 2016: 675). Nie powinno być zatem przesadą stwierdzenie, że Kukiz, za którym nie stało żadne ugrupowanie polityczne, okazał się być „czarnym koniem” w wyborach o urząd prezydencki. Co więcej, można uznać go za zwycięzcę również z tego względu, mimo iż nie został prezydentem, udało mu się pośrednio przeforsować swoje postulaty, a przynajmniej w znaczący sposób je zasygnalizować. Otóż w celu pozyskania części głosów ponad 3-milionowego elektoratu P. Kukiza, urzędujący prezydent Komorowski, wykorzystując przysługujące mu prerogatywy, zapowiedział rozpisanie referendum, w którym Polacy mieli być zapytani o wprowadzenie jednomandatowych okręgów wyborczych, likwidację mechanizmu finansowania partii z budżetu państwa oraz zmiany w systemie podatkowym, wprowadzające zasadę rozstrzygania niejasności na korzyść podatnika. Prezydent, który przed wyborami wypowiadał się przeciwko zmianom konstytucji, po upływie zaledwie w dwóch dni od pierwszej tury wyborów skierował do Sejmu projekt jej zmiany, bez czego wprowadzenie JOW-ów byłoby niemożliwe. Choć inicjatywę ówczesnego prezydenta Kukiz określił mianem „ściemy i grania na czas” (Dudek 2016: 677), nie zmieniło to faktu, że Senat wyraził zgodę na przeprowadzenie referendum, którego datę wyznaczono na 6 września 2015 roku (Postanowienie 2015).

Zaskakująco dobry wynik byłego wokalisty zespołu „Piersi” dawał podstawy do zorganizowania formacji politycznej i realne szanse na sukces w zbliżających się wyborach parlamentarnych. Sam Kukiz zresztą już na początku lutego 2015 roku oświadczył, że jeśli uzyska ponad 5% poparcia w wyborach prezydenckich, to rozpocznie budowę szerokiego ruchu żądającego jednomandatowych okręgów wyborczych (Nizinkiewicz 2015). Aspiracje do startu w wyborach parlamentarnych powtórzył podczas swojego wieczoru wyborczego, który – połączony z koncertem

– zorganizowany został w hali widowiskowo-sportowej w Lubinie (Kozioł 2015). Zanim jednak muzyk wraz ze swoim sztabem rozpoczęli przygotowania do kampanii referendalnej i parlamentarnej, wyszedł on z propozycją zorganizowania debaty pomiędzy A. Dudą a B. Komorowskim, którzy toczyli bój o jego elektorat. Według planu debata miała się odbyć w Lubinie, a prowadziliby ją – oprócz samego Kukiza – Mariusz Max-Kolonko oraz dwaj dziennikarze wytypowani przez sztaby obu kandydatów. Ostatecznie jednak inicjatywa ta nie doczekała się realizacji, gdyż chęć swojego uczestnictwa w niej zgłosił tylko A. Duda (Grochal 2015).

Opowiadających się za JOW-ami i likwidacją finansowania partii z budżetu państwa, który zorganizowano 27 czerwca w Lubinie. Sam Kukiz nie chciał jednak w jego trakcie poruszać spraw związanych z przyszłością polityczną tworzącego się ruchu ani też zdradzać programu, któremu jako takiemu był nieprzychylny, podkreślając, że w pierwszej kolejności należy skupić się na kampanii referendalnej (Majewski 2015). Oczywiście nie należy się temu dziwić, gdyż pod wrześnie głosowanie poddano kluczowe dla niego kwestie. W gruncie rzeczy to właśnie powstający ruch Kukiza był jedyną formacją polityczną faktycznie zainteresowaną referendum, którego łączny koszt wyniósł 71,5 mln złotych (Dudek 2016: 686). Choć Kukiz podczas zjazdu skupiał się retorycznie na kwestii referendum, chcąc nie chcąc, zarysował kształt tworzącej się inicjatywy, a po zakończeniu wiecu, podczas konferencji prasowej, oświadczył że główni kandydaci z list wyborczych zostaną zaprezentowani przed końcem lipca (Majewski 2015). Warto podkreślić, że wyłaniającej się stopniowo nowej sile na polskiej scenie politycznej towarzyszyły liczne spory i konflikty, które pojawiły się w jej szeregach zaraz po wiktorii wyborczej (Stankiewicz 2015).

Jedną z przyczyn niesnasek był spór o to, kto stał za sukcesem Pawła Kukiza w wyborach prezydenckich. Do spotęgowania konfliktu doszło jednak dopiero po opublikowaniu listy pełnomocników ruchu, wśród których nie znalazł się nikt z dolnośląskich Bezpartyjnych Samorządowców ani z Ruchu na Rzecz JOW, a więc głównych współpracowników z kampanii prezydenckiej. Efektem tych wydarzeń było ostateczne zerwanie wyżej wymienionych środowisk z muzykiem (Harłukowicz 2015; 2015c). Głównym powodem odejścia było zbliżenie się Kukiza do ugrupowań prawicowo-narodowych – Kongresu Nowej Prawicy i Ruchu Narodowego. Współpracę z niedoszłym prezydentem zakończyli w połowie lipca główni autorzy jego sukcesu, m.in. szef sztabu wyborczego Patryk Hałaczekiewicz, współtwórca programu Patryk Wild oraz prezydent Lubina Ryszard Raczyński (Pieńkowski, Majewski 2015). Duże zawirowania w środowisku osób skupionych wokół Pawła Kukiza nie zdołały jednak przeszkodzić w planach utworzenia komitetu wyborczego, który pod nazwą KWW „Kukiz'15” zarejestrowany został przez PKW 29 lipca 2015 roku. Jego pełnomocnikiem wyborczym został Paweł Kukiz, a pełnomocnikiem finansowym Paweł Górecki (PKW).

Konflikty i spory nie ominęły też czynności związanych z układaniem list wyborczych (Harłukowicz 2015b), co wynikało z przynależności poszczególnych kandydatów do różnych ugrupowań politycznych. Na listach KWW „Kukiz'15” znaleźli się bowiem członkowie: Ruchu Narodowego (R. Winnicki, A. Andruszkiewicz), Kongresu Nowej Prawicy (J. Wilk), Demokracji Bezpośredniej (P. Tanajno), Unii Polityki Realnej (B. Józwiak), a także Solidarnej Polski Zbigniewa Ziobry, Polski

Razem Jarosława Gowina, Prawicy RP, Partii Libertariańskiej oraz Samoobrony. Oprócz działaczy partyjnych na listach pojawili się m.in. Kornel Morawiecki – związany z Solidarnością Walczącą, raper Piotr Liroy Marzec (bezpartyjny) czy narodowiec, choć nienależący do RN – Tomasz Rzymkowski (Harłukowicz 2015a). Można zatem uznać, że „Kukiz’15” był ewidentnie tworem heterogenicznym, choć o wyraźnym nachyleniu konserwatywno-liberalnym i narodowym. Poza ustaleniem list wyborczych, ważnym wydarzeniem w kampanii parlamentarnej ruchu Pawła Kukiza było również przyjęcie dokumentu określonego eufemistycznie mianem *Strategii Zmiany* (analiza niniejszego dokumentu znajduje się poniżej), co miało miejsce pod koniec września podczas konwencji wyborczej w Warszawie.

KWW „Kukiz’15” zarejestrował listy we wszystkich okręgach wyborczych do Sejmu oraz w dziewięciu okręgach wyborczych do Senatu. Dzięki temu jako komitet mógł uczestniczyć w debacie telewizyjnej zorganizowanej na kilka dni przed wyborami, w której brały udział reprezentanci ogólnokrajowych komitetów wyborczych. Oczywiście komitet ten reprezentował nie kto inny jak Paweł Kukiz. W czasie debaty, która podzielona była na trzy części poświęcone zagadnieniom społeczno-gospodarczym, międzynarodowym i polityce bezpieczeństwa oraz ustrojowym, Kukiz postulował, m.in. uproszczenie systemu podatkowego i obniżkę podatków, rozwiązanie kwestii dotyczących wieku emerytalnego i nauczania religii w szkołach drogą referendum, a w zakresie spraw zagranicznych zacieśnienie współpracy przede wszystkim z krajami Grupy Wyszehradzkiej. Szczególnie mocno zaś podkreślił wagę zagadnień ustrojowych (TVP 2015). Debata ta była ostatnim sprawdzianem przed wyborami parlamentarnymi. Po spektakularnym wyniku w wyborach prezydenckich przewidywano, że ruch Pawła Kukiza wejdzie do Sejmu, dlatego uzyskany wynik w wyborach do izby niższej nie stanowił raczej niespodzianki. Na KWW „Kukiz’15” oddało swój głos 1.339.094 wyborców (8,81%), co dało mu trzecie miejsce i 42 mandaty (PKW). Oprócz bezpartyjnych kandydatów do Sejmu dostali się również działacze Ruchu Narodowego (np. R. Winnicki,) Kongresu Nowej Prawicy (J. Wilk) oraz Unii Polityki Realnej (B. Józwiak). Wszyscy wybrani z list KWW „Kukiz’15” weszli w skład utworzonego 12 listopada 2015 roku Klubu Poselskiego Kukiz’15 (Sejm RP).

Idee

Postulaty wyborcze ruchu Pawła Kukiza zamieszczono w dokumencie ideowo-programowym, pt. *Strategia Zmiany*, który został przyjęty w okresie kampanii parlamentarnej w 2015 roku. Dokument ten – jak głosi jego treść – stanowi efekt prac zespołu ekspertów formacji Kukiz’15, którego koordynatorem był dr Stanisław Tyszcza. Liczy 33 strony i podzielony jest na trzy rozdziały, w których przedstawiono postulaty dotyczące kwestii ustrojowych, społeczno-gospodarczych, a także tych związanych z bezpieczeństwem zewnętrznym i wewnętrznym. Choć autorzy dokumentu wyraźnie podkreślają, że nie jest to program polityczny, trudno nie odnieść wrażenia, że w niczym się tak naprawdę nie różni od typowego programu partyjnego.

Kwestie ustrojowe stanowią kluczową kwestię dla środowiska skupionego wokół Pawła Kukiza, dlatego to one w pierwszej kolejności zostały zaprezentowane na kartach niniejszego dokumentu. Kukiz'15 wyrażający niezadowolenie z obecnego systemu politycznego, domaga się uchwalenia nowej ustawy zasadniczej przewidującej wprowadzenie 460 jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu, instytucji obligatoryjnego, bezprogowego ogólnokrajowego referendum, a także ustanowienia tzw. „Dnia referendalnego”, w którym głosowane byłyby wszystkie sprawy, pod którymi podpisało się co najmniej pół miliona obywateli. Opowiadając się za systemem prezydenckim, działacze Kukiz'15 proponują, by pełnia władzy wykonawczej należała do prezydenta wyłanianego w drodze wyborów powszechnych, ale pozbawionego inicjatywy ustawodawczej, gdyż ta należałaby wyłącznie do posłów i obywateli. W zakresie spraw ustrojowych formacja postuluje również poddanie sądów kontroli obywateli, doprowadzenie do pełnej przejrzystości i jawności wydatków publicznych oraz odejście od systemu finansowania partii politycznych z budżetu państwa. Nowatorskim rozwiązaniem jest również przeniesienie znacznej części urzędów i instytucji poza stolicę państwa, co miałyby rzekomo pobudzić aktywność obywatelską i gospodarczą w regionach, a także przynieść duże oszczędności związane z funkcjonowaniem tychże urzędów (*Strategia...: 7–14*).

Z kwestiami ustrojowymi koresponduje również postulat konstytucyjnego zapisu o obowiązku uchwalania zrównoważonego budżetu zarówno na poziomie centralnym, jak i na poziomie jednostek samorządu terytorialnego. Opowiadając się za systemem brytyjskim, formacja postuluje gruntowną reformę systemu podatkowego, która zakładałaby m.in.: likwidację podatku dochodowego od osób fizycznych (w okresie przejściowym wprowadzenie Inteligentnej Kwoty Wolnej od PIT w wysokości 10 tys. zł, która malałaby o złotówkę na każde 2 złote dochodu powyżej II progu w skali podatkowej); zastąpienie podatku dochodowego od osób prawnych jednoprocentowym podatkiem przychodowym; wprowadzenie zerowej stawki podatku VAT na produkty pierwszej potrzeby, takie jak: leki, żywność, ubranka dla dzieci czy komunikacja miejska i kolejowa (w rocznym okresie przejściowym stawka ta wynosiłaby 5%); zastąpienie kilku składek ZUS i NFZ jedną płatnością na Fundusz Płac (podobną do brytyjskiego systemu PAYE), a także wprowadzenie opłaty solidarnościowej od banków od wypłaty zysków i transakcji, specjalnej stawki podatku od nieruchomości dla supermarketów zasilającej samorządy oraz możliwości rozliczania ryczałtowego podatku przez mikroprzedsiębiorstwa w wysokości 440 zł (zamiast ZUS, NFZ i PIT), uwzględniając przy tym – wspomniany wyżej – 1% podatek od przychodu. Poza wskazanymi propozycjami w obszarze kwestii społecznych i gospodarczych, ugrupowanie opowiada się za opodatkowaniem zagranicznych korporacji niepłacących podatków, uproszczeniem prawa i zmniejszeniem aparatu biurokratycznego, a także za likwidacją przepisów ograniczających działalność gospodarczą oraz instytucji, które nie służą interesowi publicznemu. Kukiz'15 sprzeciwia się też wyprzedaży ziemi zagranicznemu kapitałowi oraz obrotowi i uprawie produktów genetycznie modyfikowanych (GMO). Zapowiada walkę z korupcją i nepotyzmem w administracji państwowej i samorządowej (*Strategia...: 16–23*).

Trzecim „filarem” strategii Kukiz'15 są kwestie związane z bezpieczeństwem zewnętrznym i wewnętrznym. W tej materii formacja opowiada się za odbudową

silnej armii oraz zorganizowaniem Obrony Terytorialnej, czyli włączeniem obywateli w struktury sił zbrojnych [postulat ten został zrealizowany przez rząd PiS, który utworzył Wojska Obrony Terytorialnej] i wpisanie jej do konstytucji. W polityce zagranicznej ugrupowanie zapowiada, że będzie kierować się wyłącznie interesem narodowym. Sprzeciwiając się rozszerzaniu prawa unijnego, wprowadzania Polski do strefy euro oraz renegocjacji pakietu energetyczno-klimatycznego, Kukiz'15 w sprawach europejskich przyjmuje orientację realistyczną i eurosceptyczną. W zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa za szczególnie ważny cel obiera natomiast decentralizację i odbiurokratyzowanie Policji, tak by jej funkcjonariusze byli najściślej jak to tylko możliwe związani z lokalnymi społecznościami (*Strategia...*: 24–31).

Próba klasyfikacji

Podjęcie prób sklasyfikowania omawianej formacji w oparciu o znane współczesne kryteria klasyfikacyjne partii politycznych, jak kryterium organizacyjne czy funkcjonalne, skazane są na porażkę. Decyduje o tym jedna prosta przyczyna – Kukiz'15 nie jest formalnie partią polityczną, lecz wyłącznie klubem poselskim i stowarzyszeniem¹. Co więcej, nic nie wskazuje na to, by miało się coś w tej materii zmienić. Można nawet z pewną ironią stwierdzić, że ugrupowanie to jest „programowo” antypartyjne. Nie powinno to jednak dziwić, gdyż środowisko osób skupionych wokół Pawła Kukiza, a przede wszystkim on sam, od początku zapowiadali, że nie zamierzają tworzyć żadnej partii politycznej (Kacprzak 2015). Choć formacja ta kreuje się na antysystemową, niewłaściwym – również z tego samego powodu – byłoby zdefiniowanie jej kategorią partia antysystemowa, czy partia protestu. W związku z powyższym najlepiej oddającym istotę niniejszego ugrupowania wydaje się być model antypartii. Warto w tym miejscu jednak zaznaczyć, że to antypartyjne nastawienie może przybierać dwa oblicza. Z jednej strony może być ono traktowane w sposób czysto instrumentalny, a to oznacza, że retoryka antypartyjna jest kierowana pod adresem partii ustabilizowanych celem umieszczenia własnego ugrupowania w przestrzeni rywalizacji. Z drugiej, nastawienie antypartyjne może być skierowane przeciwko partii jako instytucji. Wówczas nastawienie to zaczyna obracać się wokół argumentów określanych jako antysystemowe, choć ich autorzy albo unikają otwartego deklaratywnego antydemokratycznych nastawień, albo wskazują, że brak partii politycznej poprawi jakość demokracji (Herbut 2002: 209–210). W przypadku formacji Kukiz'15 bliższe wydaje się to drugie nastawienie, gdyż nie ma woli spośród członków klubu poselskiego, by przekształcić się w partię polityczną, a to oznacza, że antypartyjność jest jej cechą charakterystyczną. Należy również podkreślić, co już wcześniej uczyniono, że mimo swej antysystemowości i faktycznej chęci zaprowadzenia zmian w systemie, Kukiz'15 wyklucza stosowanie metod niezgodnych z prawem, podważających zasadność reżimu demokracji liberalnej.

O tym, że formacji Kukiz'15 najbliższym jest do modelu antypartii (zob. Herbut 2002: 210–211) świadczyć mogą co najmniej dwie przesłanki. Po pierwsze, formacja ta formułuje cele polityczne w kontekście walki o interesy niezadowolonego

1 Stowarzyszenie na rzecz nowej Konstytucji Kukiz'15 zarejestrowano 1 lutego 2016 roku.

wyborcy (w tym przypadku chodzi o elektorat żądający zmian systemowych), zaś po drugie, podejmuje sprawy, które nie mieszczą się w głównym nurcie rywalizacji ustabilizowanych partii politycznych (np. postulat wprowadzenia większościowej ordynacji w wyborach do Sejmu, likwidacja finansowania partii z budżetu państwa). Sprawą sporną jest natomiast przyporządkowanie niniejszej formacji cechy luźnej struktury organizacyjnej, od której Kukiz'15 odszedł, tworząc stowarzyszenie z licznymi jego oddziałami rozlokowanymi w kilkudziesięciu miastach Polski. Z drugiej strony trzeba jednak podkreślić, że w dalszym ciągu środowisko to odrzuca jakąkolwiek możliwość przekształcenia się w partię polityczną. Charakterystyczną cechą antypartii jest również organizowanie licznych manifestacji na ulicach i placach miast. W przypadku Kukiz'15 taka forma prowadzenia polityki nie ma miejsca, ponieważ formacja ta swą działalność polityczną prowadzi przede wszystkim na forum Sejmu, a więc w sposób jak najbardziej konwencjonalny. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że do klubu poselskiego Kukiz'15 przynależą też osoby, które w żadnym wypadku nie przejawiają nastawienia antypartyjnego, gdyż są członkami konkretnych partii politycznych, np. Ruchu Narodowego czy Unii Polityki Realnej. W związku z tym należy przyjąć, że antypartyjność jest spoiwem łączącym – być może największą – ale jednak część osób związanych z niniejszą formacją.

Podsumowanie

Na podstawie przedstawionych w niniejszym opracowaniu treści, wysunąć można kilka wniosków. Przede wszystkim geneza formacji Kukiz'15 do złudzenia przypomina okoliczności, w jakich doszło do powstania niektórych partii politycznych, takich jak Unia Demokratyczna czy Platforma Obywatelska RP. Otóż – podobnie jak w przypadku Kukiz'15 – na założenie obu z nich duży, a może nawet decydujący wpływ miał rezultat w wyborach prezydenckich osiągnięty przez odpowiednio Tadeusza Mazowieckiego w 1990 roku (Dudek 2016: 174) oraz Andrzeja Olechowskiego w roku 2000 (Matyja 2009: 54). Tak więc formację Pawła Kukiza z wyżej wymienionymi łączy kryterium genetyczne, gdyż ugrupowania te powstały na bazie popularności konkretnego polityka, a ściślej rzecz ujmując kandydata na urząd głowy państwa. Chociaż Paweł Kukiz uzyskał zdecydowanie wyższe niż oni poparcie wyborców (20,80%), nieskrywana awersja jego środowiska do partii politycznej jako takiej, nie pozwoliła na zagospodarowanie elektoratu do tworzenia struktur partyjnych. Być może dlatego właśnie wynik w wyborach parlamentarnych nie był już tak spektakularny jak ten z wyborów prezydenckich. Tak czy inaczej, niechęć do instytucji partii i wszystkiego co z nią związane, przejawia się również w postaci krytyki programów politycznych. Z tego właśnie powodu dokument, w którym zamieszczone zostały główne postulaty formacji, określono eufemistycznie mianem „strategii”, a nie programu. Choć jest to czysto arbitralne stwierdzenie, same zawarte w nim propozycje stanowią już podłoże pozwalające określić orientację polityczną formacji. Z zapisów bowiem wywnioskować można, że Kukiz'15 jest formacją o charakterze pravicowym, o czym decydują przewijające się idee liberalne (niskie podatki, ułatwienia dla przedsiębiorczości), narodowe i konserwatywne (silne państwo, prymat interesu narodowego), a także eurosceptyczne (dezaprobatą dla

głębszej integracji europejskiej). Szczególnie zaś mocno artykułowane są postulaty dotyczące ustroju państwa oraz potrzeby większej kontroli władz państwowych przez obywateli (suwerena). Awersja do instytucji partii politycznej oraz pewne charakterystyczne cechy powodują, że Kukiz'15 – choć bez wątplenia daleki od wzorcowego przykładu – bliski jest modelowi tzw. antypartii.

Bibliografia

Akty normatywne

Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 czerwca 2015 r. o zarządzeniu ogólnokrajowego referendum. Dz. U. 2015, poz. 852.

Opracowania

Dudek Antoni. 2016. *Historia polityczna Polski 1989–2015*. Kraków: Wydawnictwo Znak Horyzont.

Herbut Ryszard. 2002. *Teoria i praktyka funkcjonowania partii politycznych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Rafał Matyja. 2009. Od ruchu „trzech tenorów” do partii Tuska. W *Platforma Obywatelska*, Marek Migalski (red.). 54–81. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Enuncjacje prasowe

Grochal Renata. 2015. Sportowcy do prezydenta: Znokautować IV RP. *Gazeta Wyborcza* 22 maja.

Grochal Renata. 2015a. Trzech panów K. chce walczyć o Sejm. *Gazeta Wyborcza* 21 kwietnia.

Harłukowicz Jacek. 2015. Awantury u Kukiza. *Gazeta Wyborcza* 11 lipca.

Harłukowicz Jacek. 2015a. Narodowcy, ziofryści, Samoobrona... Mieszmasz u Kukiza. *Gazeta Wyborcza* 17 września.

Harłukowicz Jacek. 2015b. U Kukiza się sypie. *Gazeta Wyborcza* 2 września.

Harłukowicz Jacek. 2015c. Wkurzeni na Kukiza. *Gazeta Wyborcza* 15 lipca.

Kacprzak Izabela. 2015. Wszyscy ludzie Kukiza. *Rzeczpospolita* 12 maja.

Kozioł Magdalena. 2015. Kukiz: Wygramy jesienią, to dopiero początek. *Gazeta Wyborcza* 11 maja.

Majewski Paweł. 2015. JOW ma być paliwem Kukiza. *Rzeczpospolita* 29 czerwca.

Majewski Paweł. 2015a. Kto zbierze głosy antysystemowców. *Rzeczpospolita* 19 lutego.

Nizinkiewicz Jacek. 2015. W Polsce mamy rzeczywistość jak z „Misia” Barei. *Rzeczpospolita* 11 lutego.

Orłowski Maciej. 2015. Kukiz zrywa z Korwinem. *Gazeta Wyborcza* 7 maja.

Pieńkowski Marcin, Paweł Majewski P. 2015. Klótnie grzebią Kukiza. *Rzeczpospolita* 27 sierpnia.

Stankiewicz Adam. 2015. Paweł Kukiz traci swoją armię. *Rzeczpospolita* 1 lipca.

Źródła elektroniczne

Kukiz'15. *Strategia Zmiany*. [12.02.2018] <http://ruchkukiza.pl/klub-poselski/strategia-zmiany/>

PKW. [12.02.2018] http://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm

PKW. [11.02.2018] http://parlament2015.pkw.gov.pl/komitety/20_Komitet_Wyborczy_Wyborcow_Kukiz15

PKW. [8.02.2018] http://prezydent2015.pkw.gov.pl/300/18_Komitet_Wyborczy_Kandydata_na_Prezydenta_Rzeczypospolitej_Polskiej_Pawla_Kukiza

PKW. [10.02.2018] http://prezydent2015.pkw.gov.pl/319_Pierwsze_glosowanie

Sejm RP. [12.02.2018] http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/page.xsp/kluby_stat

TVP. *Debata kandydatów. Wybory prezydenckie 2015* [materiał wideo]. [10.02.2018] <http://wyboryprezydenckie.vod.tvp.pl/19876535/debata-kandydatow-wybory-prezydenckie-2015>

TVP. *Debata liderów. Wybory parlamentarne 2015* [materiał wideo]. [11.02.2018] <http://wyboryparlamentarne2015.vod.tvp.pl/22263957/sto-minut-o-polsce-obejrzyj-cala-debate-przedwyborcza>

Kukiz'15 – Genesis, Ideas, Classification's Attempt

Abstract

The aim of this article is to raise a few issues related with the political group of Kukiz'15, which is an unprecedented phenomenon on the Polish political scene after 1989. First of all, the paper tried to present the genesis of the formation, including the factors that contributed to its creation and development. Secondly, the analysis of ideological assumptions was made. Thirdly, an attempt was made to classify the formation based on its characteristics. The content analysis method was used to carry out this task, and the source base was made up of press enunciations by nationwide opinion-forming magazines, such as "Rzeczpospolita" and "Gazeta Wyborcza", monographs and elaborations, as well as Internet sources. It should be emphasized that this study was assumed to represent an introduction to the in-depth research into the phenomenon that is undoubtedly this political group.

Keywords: Kukiz'15, Polish Political Scene, Political Formations